

Storfugl *Tetrao urogallus*

Global utbredelse

Storfuglen finnes fra Fennoskandia østover gjennom Nord- og Mellom-Russland til elva Lena og fjellområdene sør for Baikalsjøen. Dessuten fra nordvestre Mongolia, Altai og steppene i Vest-Sibir, sydlige deler av Ural og Balkan. Den finnes også sporadisk i fjellskoger i Pyrenéene og Mellom-Europa. Etter først å ha vært utryddet er storfugl nå satt ut og har etablert seg i Skottland. Nominatunderarten finnes i Europa, untatt Pyrenéene, samt i deler av Sibir. I de øvrige områdene finnes flere underarter.

Norsk utbredelse og habitatvalg

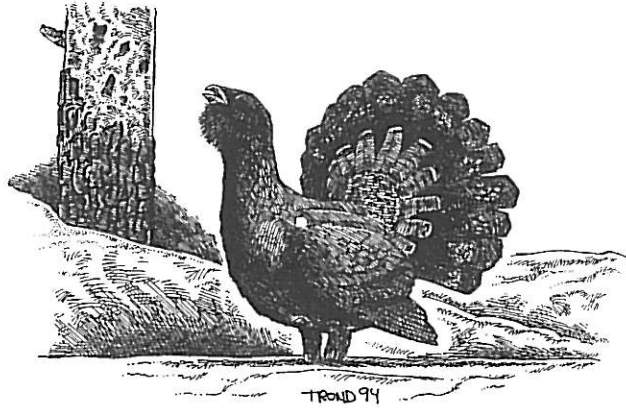
I Norge finnes storfuglen i skogområder over det meste av landet. Den følger hovedsakelig utbredelsen av furu og finnes derfor i noe glisnere bestander på Vestlandet og i Nord-Norge. I furuskogene i Pasvik finner vi igjen storfugl. Den finnes normalt opp til barskogsgrensa, men kan også finnes hekkende i bjørkebeltet.

Storfuglen er gjennom hele året knyttet til eldre barskog og barblandingsskog og finnes oftest i litt høyreliggende, åpen barskog med rikt innslag av furu og rikelig med blåbærlyng i marksjiktet. Tiurens vinterbiotoper er gammel, glissen furuskog — ofte med underskog av gran, mens røyene foretrekker litt tettere yngre skog, såkalte «røyholt». Utpå ettervinteren og våren finnes både tiur og røy i omtrent samme type biotop som på vinteren, men de er mer avhengig av vegetasjonen i marksjiktet. Denne er ofte dominert av bærlyng, og gran dominerer mer enn furu. Det kan være stor variasjon i røyenes biotopvalg, men fuktige utforminger av barskogen, såkalt sumpskog, er en viktig del av vårbiotopen. Om sommeren finnes tiurene hovedsakelig i frodig og noe tettere gammel granskog, mens kullene finnes i eldre, naturforynget skog. I den første tida etter klekking finner vi kullene ofte i sumpskog hvor tilgangen på insekter er stor, mens eldre kyllinger bruker blåbærgranskogen. På ettersommeren og høsten finnes både kull og enslige fugler i tilknytning til bærrike områder som f.eks. hogstflater.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

I likhet med de andre skogshønsene i Fennoskandia er det svingninger i storfuglbestanden mellom år. Svingningene er ikke like regulære for skogsfugl som for lirype, men det er trolig at koblingen mellom smånagere, rovvilt og skogsfugl også her er til stede (Hörnfeldt 1978).

I Europa inkludert Fennoskandia, har det i dette århundre vært en markert nedgang i antall storfugl. I Mellom-Europa skyldes denne nedgangen hovedsakelig biotopødeleggelser gjennom hogst og «sur nedbør». «Sur nedbør» fører bl.a. til at den livsviktige blåbærlyngen forsvinner og erstattes av gras. Jakt og forstyrrelse pga. forskjellige menneskelige aktiviteter har også hatt betydning. I Norge har storfuglbestanden spesielt i Sør-Norge gått tilbake siden slutten av 1960-årene. Den viktigste årsaken til dette er sannsynligvis tap av livsviktige biotoper gjennom økt utnytting av skogen, økt ferdsel og forstyrrelse

(Rolstad 1989). Selv om mye tyder på at storfuglbestanden har gått noe tilbake på landsbasis de siste 30 årene, så har vi fortsatt en livskraftig bestand. I siste halvdel av 1980-årene har det årlig blitt skutt 20-25.000 storfugler, og hekkebestanden har blitt estimert til ca. 100.000-200.000 storfugl.

Hekkebiologi

Tiurene kan oppsøke gamle spillplasser allerede i midten av februar, men i Sør-Norge begynner de ikke å samle seg på leiken før i mars-april og i Finnmark omtrent en måned seinere. Tiurene forsvaret hver sitt territorium som består av to deler; selve spillterritoriet og et dagterritorium. Størrelsen på spillterritoriet varierer fra 2-30 dekar og dagterritoriene varierer fra 100 til 800 dekar. Vanligvis er det 3-5 tiurer på en leik, men opptil 10 er ikke uvanlig. Spillaktiviteten øker på utover i april og når sitt høydepunkt i en 10-dagersperiode i april/mai, i den såkalte «høneuka» når røyene oppsøker leiken for å bli parret. Storfuglen er polygam, og ofte er det én tiur som får de aller fleste parringene.

Etter at røyene er parret etablerer de seg i 100-350 dekar store områder som ligger 1-3 km fra leiken hvor de ble parret. Innefor dette området legger røya 6-8 egg i mai og ruger i 24-26 døgn. Kyllingene forlater reiret etter at de har blitt tørre. De vokser raskt, og allerede etter 2-3 uker kan de lette og fly kortere avstander. Kullet holder sammen til ut i september. Tiurkyllingene forlater kullet før røykyllingene, som av og til kan holde sammen med røya gjennom vinteren.

Vandringer

De voksne tiurene finnes vinterstid oftest enkeltvis, mens røyene danner småflokker fra to til fire fugler. Ungfuglene danner flokker normalt på under 10 fugler, som kan bestå av både røyer og tiurer. Tiurer som er eldre enn 1 år, kan danne reine tiurflokker, og ved ugunstige vinterforhold med mye snø og kulde kan det midlertidig dannes store flokker. De voksne tiurene finnes ofte i nærheten av den leiken de spilte på sist år. Leveområdene kan være fra 1.5-9 km² store. De voksne røyene har noe mindre områder. Ungfugler av begge kjønn synes å flakke noe mer omkring enn de voksne fuglene, og de unge røyene trekker lengre bort fra sitt fødested enn de unge tiurene. Forflytninger over lange distanser er uvanlig hos storfugl.

Hans Chr. Pedersen

Storfugl *Tetrao urogallus*

589 ● Konstatert hekking

232 ● Sannsynlig hekking

281 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

